

Forrás: <https://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2023/01/tottos-gabor-multunk-mosolya-altiszti-historiak-13-03-12/>

Töttös Gábor

Múltunk mosolya: Altiszti históriák¹

Minden korra jellemző, hogyan bánik katonáival. Különösen igaz ez azokra, akik hivatásból vagy lelkesedésből a tisztek és a legénység között állnak.

Egy félrevezetett őrmester 1848-ban

Érdekes lenne végigbogarászni, hogy a magyar országgyűlésen kik, mikor és hogyan emlegették az altiszteket. Ki gondolná például, hogy Kossuth Lajos is megidézett egy – képzeletbeli – horvát őrmestert 1848. szeptember 18-i beszédében, melyről a Közlöny hivatalos lap tudósított. Előzményként tudnunk kell, hogy egy héttel előbb lépték át a horvátok a magyar határt, s megindultak Pest felé.

„Szóljunk nyíltan, mert ilyen perczben azon áron is nyíltan kell szólni még azon az áron is kell, ha a' szerénységet látszanék vele sérteni. Én nem igénylem magamnak egyedül azon dicsősséget, – mert annak tartom, hogy kimondhatlan gyűlölt ember vagyok bizonyos körökben, – vannak kik osztoznak velem ebben, de kétségtelenül áll, hogy egyike vagyok azoknak, kiket nagyon gyűlölnék. Midőn **Jelachich** általjő Magyarországra s a' Dráva hidján horvátjai közül kiáll egy őrmester, és azt mondja: uraim, tábornok úr minket a' magyarok nem bántottak, miért menjünk mi Magyarországra ellen, én Olaszországban együtt harczoltam a' magyarokkal, mi egy tálból ettünk, egy veszélyben osztoztunk. Akkor kiveszi **Jelachich** az ismeretes kéziratot, és azt mondja: én nem bántom a' magyarokat, hanem Pesten van egy pár minister, kik ő felségének jogait nyirbálják, elmegyünk tehát Pestre, azokat letesszük, s aztán visszajövünk. Azt mondja erre az őrmester: "ha így van, hogy csak egy ministert kell buktatni, jó, avégett elmegyünk".”²

Így vezette félre **Jelačić** az övét, Pest-Budára azonban már nem jutottak el: 11 nap múlva a honvédsereg fényes győzelmet aratott fölöttük Pákozdnál.

Békebeli bánásmód

A dualizmus (1867–1918) korabeli sajtó kedves témája volt a katonaelet sanyarúsága, amelynek pillanataiból álljon itt két példa. A Félegyházi Hírlap 1887. november 20-i Huszártempó című történetében egy altiszt oktatja beosztottját.

„– Bárcsak már háború lenne, aztán lepuffantana valami ágyúgolyó – morog a huszár, aki megunta a sok lóvakarást, tisztogatást.

Az őrmester meghallotta és ráívelt a huszárra: – Micsoda? Hát azt hiszi kend, hogy a másvilágon nem kell dolgozni? Ha eső kell, hát vizet hord kend, ha dörögni kell, hát kend is segíti hajtani a ménkűütő masinát; a csillagokat reggel beszedi kend, nappal puczovája, este megint kirakja.”³

Ámde oktatták az altiszteket is – bár akadt, aki szellemesen ellenállt, ahogy a Pesti Hírlap 1910. január 29-i számában megtaláljuk ennek nyomát.

„Ez egy magasabb rangú katonatiszttel esett meg.

Valahányszor irodában szüksége volt az őrmesterre, aki írnoka volt, mindig aként hívta be, hogy füttyült neki. Az őrmester annyira megszokta már e nem épen megtisztelő megszólítást, hogy utóbb fel se tűnt neki.

Történt azonban, hogy az őrmestert áthelyezték és másikat osztottak be az irodába.

Tudta jól parancsnoka rossz szokását, de elhatározta magában, hogy nem megy be, ha neki is úgy füttyül.

Nem is kellett sokáig várnia. A következő nap már kihallatszott a neki szóló fütty. Nem ment be. A parancsnok vár egy ideig, mikor azonban nem jelentkezett senki, kirohant.

– Én hívtam önt, őrmester, nem hallotta?

– Nem, jelentem alássan.

- *Hát tudja meg, ha én füttyentek, az annyit tesz, hogy ön jöjjön be.*
- *Igenis. Ezzel eltátotta a száját és ostoba arcot vágott.*
- *Na, mit bámul még annyira?*
- *Alássan jelentem, avval nem vagyok tisztában, hogy ha füttyenteni méltóztatik, nekem kell-e akkor – ugatni? ...”⁴*

A rendfokozatoktól a jó királyig

Stella Adorján humoristáról még a Wikipédia sem tudja, hogy tisztí növendékként megjárta az I. világháború lövészárkait is. A Magyarországon 1938. november 27-én mutatta be, miként oktatták a bakákat a rendfokozatokról.

„Minden embernek akad egy tisztelője. Az enyémet Hornyáknak hívják. Huszonkét esztendeje ismerjük egymást és az ő részéről a tisztelet azóta egyáltalán nem lankad. Az orosz fronton találkoztunk, csendes, nyugodt szakaszon, ahol ritkaságszámba ment egy eltévedt puskagolyó. Amikor mint új fiú számba vettem a »zug«-omat [szakaszomat], Motofela őrmester úr jelentette:

- *A sarzsik [tisztesek] közül hiányzik Hornyák őrvezető. Iskolát tart az újoncokkal.*

Futóárkon keresztül sétáltunk a nagy dekungba [fedezékbe]. Húsz-huszonkét fiatal gyerek vette körül Hornyákot, aki belépésünkre haptákat vezényelt. – Weiter arbeiten! [Tovább dolgozni!] – mondotta az őrmester fölényesen. – Maga csak oskoláztasson tovább, Hornyák. Miről beszél a fiúknak?

- *A katonai rangfokozatot magyarázom!*

Azóta sem hallottam szemléltetőbb magyarázatot. A besztercekönyéki román katonáknak az anyanyelvükön határozta meg az őrvezető a katonai ranglétra különböző fokait.

- *Először is van a domnu freiter, azaz őrvezető. Egy csillagja van, nézzétek meg jól a parolimat. A freiter úr olyan a katonaságnál, mint otthon a falutokban a nótárius. Ha találkozol vele, köszönsz illedelmesen és fenemód tiszteled. Na, most már, mégis van különbség, mert ha a jegyző úr megszólít, beszélgetsz vele nagy alázatossággal és beszéd közben, ha akarod haptákba állsz, ha akarod, pihenjbe. De ha a freiter úr szólít meg, a mindenségít neki, akkor nincsen választásod: csakis haptákban állhatsz! Megértettétek!?*

Nagy zúgás jelezte; hogy mindenki tisztába jött Hornyák úr méltóságának jelentőségével. Rendületlenül folytatta:

– A káplár olyan, mint otthon a főszolgabíró. Mint ahogy messziről látod a négylovas hintóról, hogy nagy úr közeledik a poros országúton, úgy látod a távolból az aranysárga portopéról [kardbojt], hogy káplár úrral van dolgod...

Ezt is megértették. A szakaszvezetőt főispánhoz hasonlította, az őrmestert pedig miniszterhez.

– A miniszter urat is Ferenc Jóska nevezi ki, az őrmester urat is. De a miniszter úr, bizony, messze jár ide, Bécsben vagy Budapesten, az őrmester pedig itt van a szemetek előtt és ha netán hibáztatok, úgy vág benneteket pofon, hogy még akkor is megemlegetitek, amikor az obsitos-levelet teszitek a tarisznyátokba! Aprét! [Lelépni!]"⁵

Az emlegetett testi fenyítés valóban nem volt ritka, s amikor az új király, IV. Károly eltörölte, a Magyar Gazdák Szemléje 1917. október 1-jén így lelkesedett: „A király atyja lesz a népnek. Szereti az ő csukaszürke fiait. Eddig kikötés járta, meg kurtavas. Ezután emberség járja. A vén őrmester elkáromkodikja magát: ki fog akkor a regrutából bakát faragni? – hol marad akkor a katonai fegyelem? S a mord kapitány keze ökölbe szorul: hogy lehet akkor a civilbagázst rendre tanítani?

Csendesebben, katona urak. Ötven évvel ezelőtt így zúgolódtak az akkori őrmesterek és kapitányok a vesszőfutás s a deres eltörlése miatt. A fiatal király bölcsőbb nálatoknál. Ő megértette az idők szavát. A hazát leghívebben nem a kikötött, kurtavasra vert katona védi; ha mindenki vére jó, akkor mindenkiben meg kell becsülni az embert. A kurtavasat is tegyétek el szépen a vessző s a deres s a somfa pálca mellé.

Jó a katonáskodás. De csak úgy, ha különb embert nevelnek ott az emberből. A kurtavas s a kikötés csak ilyen őrmestereket s kapitányokat nevelt, mint ti vagytok.”⁶

A főtörzsőrmester igaza

Ámde új háború jött... Fanyar mosollyal tekinthetünk a Magyar Szárnyak repülésügyi folyóiratban Szabó István hadapród őrmester jóvoltából megjelent történetre.

„A hajdúsági bombázók egyik állomáshelyükön, résztvettek a helybeli lakosság lerombolt templomának újjáépítésében. A század a templomlépcső építését vállalta. A parancsnok kiutaltatta a kis zsák cementet, amelyből bőségesen tellett a néhány lépcsőfokból álló, széles, bejárati lépcsőre, és a munka vezetésével Horváth Márton főtörzsőrmestert bízta meg. Az üzemi század emberei hozzáfogtak a munkához s rövid napok alatt, pompás templomlépcsővel ajándékozták meg az anyagiányban szűkölködő oroszokat. A legbüszkébb persze öreg Horváth Márton főtörzsőrmester volt. Az ünnepélyen, ahol az új templomlépcsőt átadták rendeltetésének, büszkén és jelentős hangsúllyal jegyezte meg:

– Végre, az én vezetésem alatt valami Istennek tetsző cselekedetet is mívelt a század!⁷

S miért a fanyar mosoly? A lap aligha juthatott el a legényekhez: 1943. január 15-én jelent meg Budapesten – s három napja kezdődött a doni áttörés...

JEGYZETEK

¹ Korábbi megjelenés: *Honvéd Altiszti Folyóirat*, (2021) 33. évf. 1. sz. 22-23.

² Nemzeti gyűlés. Elsődleges közlés a képviselőház szept. 18-i üléséről. Kossuth Lajos hozzászólása. *Közlöny*, (1848) 1. évf. í. 102. sz. (szept. 19.) 517. (Kiemelés az eredeti szövegben.)

³ Huszártempó. *Félegyházi Hírlap*, (1887) 6. évf. 47. sz. (nov. 20.) 4.

⁴ Vidéki esetek. *Pesti Hírlap*, (1910) 32. évf. 24. sz. (jan. 29.) 35.

⁵ STELLA Adorján (1938): Tisztelőm. *Magyarország*, 45. évf. 269. sz. (nov. 27.) 9.

⁶ *Magyar Gazdák Szemléje*, (1917) 22. évf. 5. sz. (okt. 1.) 288.

⁷ *Magyar Szárnyak*, (1943) 6. évf. 2. sz. (jan. 15.)